

ARCHITEKTURA HRADU

Vizmburk byl postaven na jižním konci postupně se zužující ostrožny, dobře chráněné vysokým strmým svahem ze tří stran. Přístup k hradu vedl ze severu přes dodnes nedostatečně probádané předhradí s vlastním obranným valem a zatím neprokázanou branou. Od předhradí byl hrad oddělen dvěma příkopy a mezilehlým skalním hřebenem. Na tomto hřebeni stála brána, při které byla nalezena mimo zbytky drobné stavby i chlebová pec, dnes již zaniklá. Další brána stála na severozápadním okraji parkánu. Parkán tvořil předpolí vnitřní hradby a sám byl chráněn slabší hradbou. Z této brány vedla přístupová cesta parkánem pod velkou věží a dál podél západní vnitřní hradby k bráně poslední, která byla součástí vnitřní hradby a ústila do jihozápadního rohu nádvoří. Samotný hrad byl postaven na nepravidelném oválném půdorysu. K výstavbě hradu byl používán místní bílý pískovec, většina ostění, klenební konzoly a žebra byly vyrobeny z pískovce červeného.

V době výstavby hrad zřejmě tvořila mohutná válcová věž na severozápadě, částečně vystupující mimo obvod až 2,5 m silné obvodové hradby, jež chránila podsklepený palác na nejbezpečnější jihovýchodní straně hradu a nádvoří. Jedná

se o tzv. bergfritový typ hradu, kde hlavní věž (bergfrit) měla sloužit jako poslední útočiště obránců. Věž má úctyhodné dimenze – její vnější průměr je 11 m, síla zdi 4 m. Původní výška mohla být až 25 m, dodnes se dochovala do úrovně podlahy 1. patra ve výšce 7,3 m. Sloužila také k pohledové kontrole okolí a ochraně hradu ze směru přístupu. Zajímavostí je drobná komora v síle zdi, přístupná z přízemí věže. Její účel je nejasný, uvažuje se o funkci trezoru či záchodu.

V přízemí nejstaršího jižního paláce se nacházela tzv. konzolová místnost, nazvaná podle nalezených konzol, které nesly žebrovou klenbu o dvou křížových polích. Nad ní bylo plochostropé patro, vytápěné od 14. století kachlovými kamny. Hlavní reprezentační prostory se zřejmě nacházely v prvním resp. druhém patře východního paláce. Podle nálezů fragmentů okenních kružeb, klenebních svorníků a žeber se zde nacházel hlavní sál o rozměrech cca 15 x 7 m, sklenutý třemi poli křížové žebrové klenby. I tyto prostory byly zřejmě vytápěny kachlovými kamny, ačkoliv na počátku existence hradu ve 13. století zde lze předpokládat teplovzdušné vytápění, obsluhované ze dvou komor v mezipatře nad jihovýchodními sklepy.

V dalších stavebních etapách ve 14. století došlo k prodloužení stávajícího paláce podél východní hradby a byl postaven západní palác přiléhající k věži. Obsahuje napůl zahloubenou místnost přístupnou dodnes zachovaným hrotitým portálem. Hrad doplnila i tzv. kovárna, menší klenutá stavba přiléhající k vnější straně severního úseku hradby, která nejspíše byla nejstarší kuchyní. Pravděpodobně v 15. století byl stavební vývoj hradu dokončen stavbou dymníkové kuchyně, vložené mezi východní palác a věž. Paláce byly určitě nejméně jednopatrové, přičemž dochované trémové kapsy a torza dveřních výklenků dokládají, že první patra byla přístupná z dřevěných pavlačí vysazených do nádvoří. Střechy byly podle nalezených hřebíků, tzv. šindeláků, kryty dřevěným šindelem.

V severní části nádvoří o rozměrech 11 x 20 m se nachází hradní cisterna, do které byla pravděpodobně sbírána dešťová voda. V ploše celého nádvoří se dochovala autentická kamenná dlažba, vyspádovaná jak směrem k cisterně, tak ke kanálku, původně krytému kamennými deskami, který odváděl dešťovou vodu branou ven z hradu.

POSTUPNÁ OPRAVA HRADU A TRVALÉ ZASTŘEŠENÍ, SDRUŽENÍ PRO VÍZMBURK, Z. S. JAKO SPRÁVCE HRADU

Vizmburk je státní hrad ve správě Národního památkového ústavu, který v roce 2006 zahájil zabezpečovací práce k zajištění nejvíce ohrožených částí zříceniny. Pěči o hrad v současnosti zajišťuje Sdružení pro Vizmburk, z. s., které ho má od roku 2012 v pronájmu. Stará se o návštěvnický provoz, kulturní program, průběžnou údržbu hradního areálu i jeho postupnou obnovu. V roce 2012 byla zpracována koncepce trvalého zastřešení hradu, na kterou navázalo zpracování projektové dokumentace. Podle ní byla v roce 2013 nad západním křídlem hradu postavena pultová střecha. Stejným způsobem bude postupně zastřešen celý hrad. Od roku 2014, kdy byl hrad Vizmburk v omezeném režimu poprvé oficiálně přístupně veřejnosti, probíhají rekonstrukční a zajišťovací práce na hradním zdivu – doplněno a zpevněno bylo zdivo věže, následuje obvodová hradba a vybrané úseky vnitřního hradu. Jedná se o složitý proces, při kterém je s maximálním ohledem opravováno zvětralé zdivo, jehož líc je často nezbytné přezdívat a doplňovat tak, aby se nadále nerozpadlo.

V roce 2015 byla ve spolupráci s obcí Havlovice a díky finanční podpoře Nadace ČEZ otevřena stálá expozice archeologických nálezů *Příběh ztraceného hradu*, která se nachází v budově Základní a mateřské školy v Havlovicích. Expozice návštěvníkovi představuje hrad Vizmburk a život na něm prostřednictvím archeologických nálezů z výzkumu hradu.

Otevírací doba

květen, červen, září: sobota, neděle, 10–18 hodin
červenec, srpen: denně, 10–18 hodin

Správa hradu

Národní památkový ústav, státní zámek Ratibořice,
Ratibořice 1, 552 03 Česká Skalce

Provozovatel hradu

Sdružení pro Vizmburk, z. s., Havlovice 38, 542 32 Úpice,
www.vizmburk.cz

Expozice *Příběh ztraceného hradu*

MŠ a ZŠ Havlovice, čp. 38, otevřeno pouze po předchozí telefonické domluvě na tel. 777 005 790

GPS souřadnice

N 50.4851178°, E 16.0498347°

Více informací na

www.hrad-vizmburk.cz
www.vizmburk.cz

V roce 2016 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově.

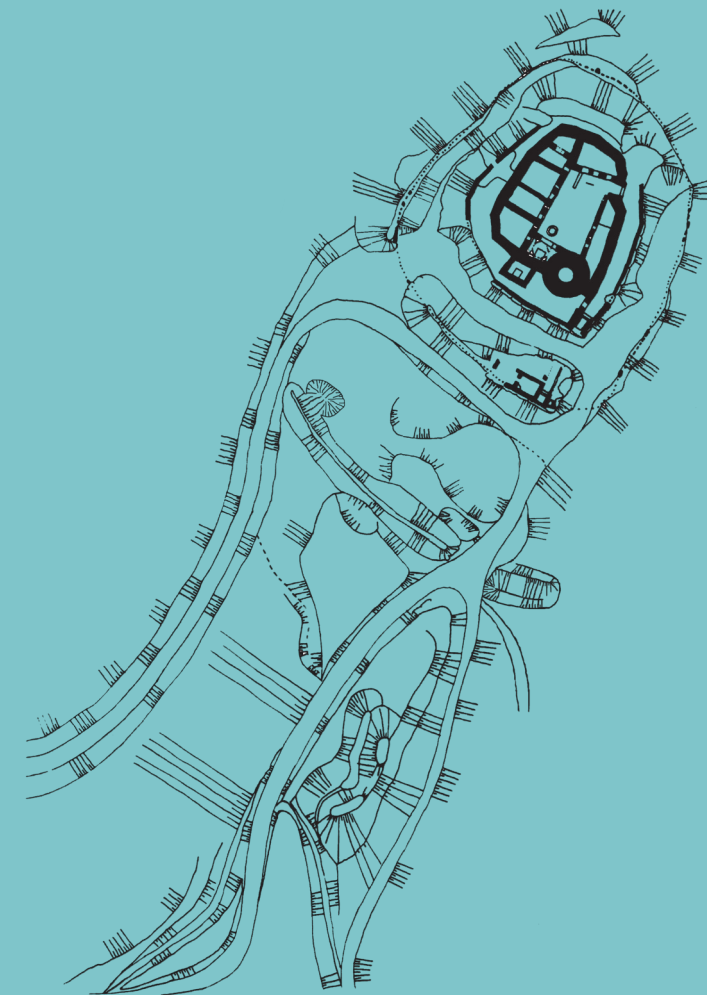
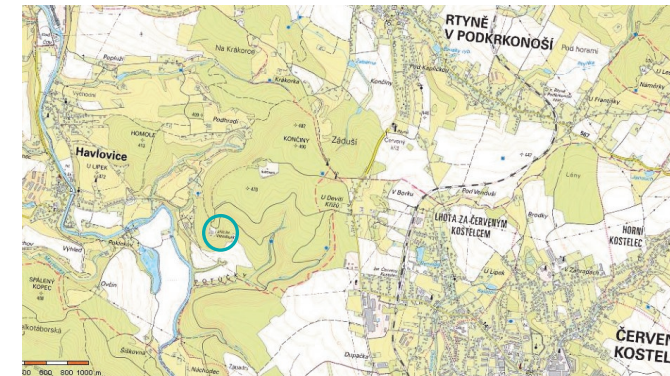

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V JOSEFOVĚ

Text: Jiří Balský, Jiří Slavík
Fotografie: NPÚ, ÚOP v Josefově.
Mapa: ©ČÚZK.
Tisk: Tiskárna Glos Semily, s.r.o.

ISBN 978-80-88226-00-0

VIZMBURK
STÁTNÍ HRAD

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM 1972–1984

Další historie hradu se začala psát až v roce 1972, kdy byl zahájen rozsáhlý archeologický výzkum Archeologického ústavu ČSAV pod vedením PhDr. Antonína Hejny, CSc. (1920–1986). Celá generace mladých archeologů a studentů se zúčastnila ojedinělého výzkumu, kdy se o Vizmburku rovněž hovořilo jako o „východočeských Pompejích“.

Před zahájením archeologického výzkumu se na zalesněném pahorku rýsovaly pouze nepatrné zbytky zdí. Původně se předpokládalo, že zde budou zjištěny pozůstatky dřevohliněných staveb s minimem kamenných konstrukcí. V průběhu archeologického výzkumu byly oproti očekávání odhaleny pozůstatky gotického hradu, jehož zdivo dosahovalo v některých místech výšky až 8 m. Kromě objevu samotného hradu s množstvím architektonických článků zde bylo získáno velké množství archeologických nálezů, které vypovídají o životě posledních obyvatel hradu. Patří mezi ně například kamenné koule dělové i nahrubo opracované do praku, měděný kotel, manikúra či náprstek. V roce 1984 byl výzkum po odkrytí jádra hradu ukončen. Archeologické nálezy nebyly kompletně zpracovány, což ztěžuje jejich interpretaci. Naše představa o podobě hradu v době jeho zániku tak zůstane do vysoké míry hypotetická a zřejmě nikdy už nedokážeme přesně popsat podobu jednotlivých vnitřních prostor hradu, především těch obytných a reprezentačních.

Pískovcový prvek se zvířecí figurou, pravděpodobně z věže.

15. století bylo připojeno k náchodskému panství. V roce 1545 stejně jako již dříve je Vizmburk při prodeji náchodského panství zmíněn jako pustý hrad. Lze předpokládat, že po poboření a vypálení v roce 1447 byl hrad používán i jako zdroj stavebního materiálu a postupně zanikal a mizel ze zřetele lidí, až zdi a stavební rum téměř skryl les. Přesto se o Vizmburku vědělo a v 19. století, kdy dochází k oživení zájmu o historii a památky, byl i „turisticky“ příležitostně navštěvován, jak o tom svědčí dnes již zaniklý nápis na vnitřní straně ostění hrotitého portálu vedoucího z nádvoří do jižních sklepů. Křídou psaný nápis s datem 20. října 1829 a jmény Regner, Müller a Vith svědčí i o tom, že v první polovině 19. století ještě bylo sklepení přístupné. Oněmi podepsanými návštěvníky byli rodák z mlýna pod hradem P. Josef Regner-Havlovický, v té době zámecký kaplan v Náchodě, zámecký důchodník Jan Müller a náchodský kněz P. Jan Vít. Je možné, že s nimi hrad navštívil i vlastenecký kněz a historik Josef Myslimír Ludvík, který sklepy popsal ve svém rukopisu o památkách Náchoda.

ve funkci dlouho nesetřval. Hned v následujícím roce 1304 ho v Praze zavraždil jeho souseď Jan Vlk, kterého měl Tas neprávem odsoudit k životu psance a připravit ho o majetek.

Dědicem celého panství se stal Tasův syn Jaroš, který kromě statků zdědil i prchlivou povahu. O jeho sporech se zderazským klášterem, který měl na Trutnovsku pozemkové majetky, se dozvěděl samotný papež. Jaroš nakonec své majetky prodal a roku 1309 je jako majitel hradu zaznamenán Milota z Pnětluk a Vizmburku. Dalším majitelem hradu byl Arnošt z Hostyně, který jej před rokem 1330 směnil s pány z Dubé za Pardubice. Drželi jej společně bratři Hynek Crha, Hajman, Hynek Hlaváč a Václav. O této směně jsme informováni listinou Karla IV., který ji roku 1357 dodatečně vydal pro svého arcibiskupa Arnošta z Pardubic, syna Arnošta z Hostyně.

V roce 1336 si bratři společně majetek rozdělili a hrad s panstvím připadl Hynku Crhovi, který hrad držel do roku 1347. Dále hrad patřil až do svého zániku po tři generace jeho potomkům.

Posledním majitelem hradu se stal roku 1420 Jiří z Dubé a Vizmburku. Jiří byl obratným politikem, který se v době husitských válek střídavě stavěl po bok sirotčí šlechty či císaře Zikmunda. Roku 1436 získal od císaře Zikmunda další statky ve východních Čechách. Staly se jimi Vildštejn, Chotěboř, Drobovice a Žleby, na kterých se Jiří usídlil a kde roku 1450 bez potomků zemřel. Zatímco se Jiří z Dubé a z Vizmburku věnoval vysoké státní politice, byly jeho statky na severovýchodě Čech řízeny správci, kteří spolu s posádkami okolních hradů podnikali loupežné výpravy do sousedního Slezska a Lužice. Ačkoliv tyto nájezdy citelně škodily slezským a lužickým městům, nedošlo díky obratné politice k otevřenému konfliktu. Hrad Vizmburk byl napadanými městy a knížaty spolu s dalšími hrady v okolí vykoupen a zbořen.

O zániku hradu Vizmburk se ve *Starých letopisech českých* uvádí k roku 1447: *...téhož roku po sv. Duchu všechna knížata slezská spolu s městy Vratislaví, Svídnicí, Zhořelcem, Budyšínem, Žitavou a dalšími městy, která jim patřila, vytáhli, a když mezi sebou sebrali peníze, vykoupili od pánů a zemanů hrady, ze kterých jim silně škodili a loupili, jako Vizmburk pana Jiříka Vizmburského z Dubé, Adršpach pana Hynka Červenohorského, Žacléř patřící kdysi panu Hanušovi z Varnsdorfu, Belver a Skály pana Jana Salavy. Hrady zaplatili hotovými penězi a pak je zbořili a zničili. Ale vesnice a platy z nich všem uvedeným pánům ponechali.*

Vizmburské panství patřilo po roce 1450 Jiřímu z Poděbrad a poté jeho synovi Jindřichovi, knížeti z Minstrberka. Na konci

HISTORIE HRADU

Jméno hradu Vizmburk je poprvé uvedeno v Dalimilově kronice k roku 1279 v podobě predikátu Tasa z Vizmburku. Tas pocházel z významného rodu erbu zlatého třmene, který se významnou měrou podílel na kolonizaci severovýchodních Čech ve 13. století v oblasti středního a dolního toku Úpy a také horního toku Metuje. Příslušníci tohoto rodu zastávali významné funkce ve správě královského majetku – působili jako kasteláni na královských hradech. Centrem jejich držav bylo území kolem středního a dolního toku řeky Úpy.

Samotné jméno hradu se v historických pramenech a literatuře objevuje v mnoha podobách. Setkáváme se s variantami *Visseberg, Wyssenburg, Wissumburg, Wizenburch* či *Vissinburg*. August Sedláček ve svých *Hradech, zámcích a tvrzích Království českého* užívá v roce 1887 název *Visseburg* a k původu názvu uvádí: *hrad Visseburg (původně Wisseburg, tolik jako Weissenburg neb Bělohrad)*. V průběhu 20. století se název ustálil na variantách *Vízmburka* a *Vizmburk*.

Tas z Vizmburku je prvním známým majitelem hradu. Poprvé je zmíněn v Dalimilově kronice, která líčí k roku 1279 boje českých pánů proti vojskům markraběte Otty Braniborského. Snad za svoji oddanost české koruně zastával Tas následně důležité posty ve správě královských majetků v Polsku, např. byl kastelánem v Krakově a Sandoměři či později starostou na Kujavách a v Pomořanech, které v té době náležely českému království. Roku 1303 Tasova kariéra dosáhla vrcholu. Stal se podkomořím českého království. Tato funkce náležela nejmocnějším mužům království z okolí samotného krále. Tas však

Hrad Vizmburk stojí uprostřed lesů na nepřístupném ostrohu u Havlovic asi 100 m nad ohřím řeky Úpy. Založen byl někdy ve 2. polovině 13. století, pravděpodobně Tasem z Vizmburku z rodu erbu zlatého třmene, který kolonizoval území podél středního toku Úpy. Nesporně bohatý šlechtic s významnou pozicí u dvora krále Václava II. si zde nechal postavit reprezentativní bohatě vybavené sídlo, což dokládají četné nálezy architektonických článků. Poslední majitel hradu před jeho zničením Jiří z Dubé a Vizmburku přesídlil v roce 1437 na nově získané panství Žleby, které bylo blíž Praze. Vizmburk a jeho další statky na severovýchodě Čech od té doby spravovali dosazení správci. V neklidné době po husitských válkách docházelo k loupežným nájezdům posádek českých pohraničních hradů do Slezska. V roce 1447 proto slezská a lužická města a knížata některé hrady včetně Vizmburku vykoupila a pobořila. Od té doby hrad pustnul, zanikal a nakonec ho skryl les.

Na konci 19. století se Vizmburk jevil jako zalesněný pahorek s patrnými příkopy a několika ze země vystupujícími zdmi včetně prohlubně v místě vnitřního prostoru věže. O to větší bylo překvapení, když se v průběhu archeologického výzkumu v letech 1972–1984 podařilo odhalit rozsáhlé torzo se zachovanými zdmi až do výše 8 m na úrovni 1. patra, včetně hradní cisterny či dochovaného původního dláždění nádvoří. Vizmburk se tak stal významným dokladem hradního stavitelství bohatnoucí šlechty za vlády posledních Přemyslovců a nástupu Lucemburků na český trůn. Během archeologického výzkumu i po jeho ukončení byl hrad až do nedávné doby zajištěn pouze provizorně a odkryté, neošetřené zdivo zvětrávalo a rozpadalo se. Od roku 2006 je postupně opravováno a v nezbytné míře doplňováno. V roce 2013 byla nad západním palácem postavena první trvalá střecha. Tímto způsobem je postupně opravován a zastřešován celý hrad, který tak již nebude dále zanikat, ale stane se bezpečným a poučným místem pro milovníky historie a hradních zřícenin.

